DE GODSDIENSTEN IN CURAÇAO

DOOR

DR. JOH. HARTOG

De eerste en tot nu toe enige volkstelling in het gebiedsdeel Curaçao werd gehouden op 31 December 1930. De tweede, die tien jaar later, dus ultimo 1940, zou plaats vinden, ging in verband met de oorlog niet door.

De bevolking onderging evenwel in de vijftien jaren, die sedert de eerste volkstelling verlopen zijn, grote verandering. Zo wonen er thans op Aruba meer dan het dubbele aantal mensen van 1930. Het Bevolkingsregister stelde elk jaar het inwonertal vast door het aantal door vestiging en geboorte bijgekomen personen bij het laatste bevolkingscijfer op te tellen en het aantal door vertrek en overlijden afgegane personen van deze som af te trekken. Zodoende kwam men toch elk jaar tot een bepaald bevolkingscijfer op 31 December.

Wat hierbij verloren ging, of althans niet naar voren kwam, dat waren de gegevens omtrent geslachten, leeftijdsgroepen, godsdienstgroepen en nationaliteiten. Deze zijn uiteraard ook volkomen veranderd en het zijn veelal *die* cijfers, welke in velerlei opzicht voor de bestudering van een bevolking van groot belang zijn. In het midden van de oorlog, in 1943, heeft de leider van het Bevolkingsregister, de heer Matthias Bartels Daal, de taak ondernomen om kaartje voor kaartje na te gaan, teneinde wat de godsdienstige schakering betreft tot een overzicht te komen.

Hij deed hierbij nog een ontdekking, nl. dat het gebiedsdeel meer inwoners had dan men wist. Het bevolkingscijfer, zoals dat door optelling en aftrekking verkregen was, bedroeg voor ultimo 1942 113.956 inwoners. De kaartjestelling vond plaats op 1 Juli 1943 en daarbij kwam men op 119.585 inwoners, dus zes duizend meer. Vanzelfsprekend kan de bevolking in de zes tussen liggende maanden niet zo zijn toegenomen.

Ten einde de verandering op godsdienstig-kerkelijk terrein na te gaan is het zaak om ook de gegevens van 1930 — van de volkstelling dus — te bezien. Deze waren als volgt (voor de zes Curaçaose eilanden gezamenlijk):

Vereenigde Protestant-		Evangelisch Luthersch	206
sche Gemeente . . .	5.512	Andere godsdiensten .	955
Nederl. Herv. Kerkge-		Geen godsdienst . . .	1.369
nootschap	987		
Gereformeerde kerk .	135	Waalsche gemeente . .	7
R.K. Kerk	62.489	Christelijk Gerefor-	
Israelieten	636	meerd	14
Anglicaansche kerk .	941	Leger des Heils . . .	10
Methodisten kerk . .	3.108	Theosophische kerk .	2

Bij vergelijking met de cijfers van Juli 1943 — nadien zijn geen cijfers beschikbaar — blijkt, dat bij de controle in 1943 de in bovenstaand overzicht na „Geen godsdienst” genoemde groepen niet zijn opgenomen. Wij hebben ze daarom afzonderlijk geclassificeerd. Of er van deze kleine groepjes nog aanhangers zijn en of die mogelijk onder de rubriek „Andere godsdiensten” zijn opgenomen kan niet worden nagegaan.

Teneinde tot dit overzicht te geraken heb ik de cijfers van de burgerlijke stand, waar dus elk individu zelf zijn eigen godsdienst verplicht opgeeft, gecontroleerd, met de cijfers, die door de onderscheidene kerken en kerkgenootschappen mij werden verstrekt. Het blijkt, dat er vaak grote verschillen tussen beide opgaven bestaan. Zulks zal in het volgende steeds worden aangegeven.

De gegevens nu, zoals die bij telling van de bevolkingskaarten naar voren komen, kunnen in de volgende tabel worden gerangschikt. Men krijgt hierdoor een overzicht zowel van de verdeling der verschillende godsdiensten over de eilanden. Onder *M* staan de mannen, onder *V* de vrouwen aangegeven.

Bij de cijfers dient nog het volgende ter verduidelijking te worden aangetekend.

De Protestantsche Gemeenten op De Curaçaose eilanden zijn anders georganiseerd dan die in Nederland, zodat de in de eerste twee rubrieken gegeven aantallen niet geheel en al corresponderen met de werkelijkheid. Een Nederlands (of Nederduits) Hervormde Kerk bestaat in Curaçao niet. Er bestaat van zulk een kerkgenootschap dus ook geen administratie. Men heeft op Curaçao de *Vereenigde Protestantsche Gemeente* (de zg. Fortkerk; predi-

	Ver. Prot. G.		Ned. Herv.		Ger. Kerk		Doopsg.		Zev. Adv.		R. Kath	
	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V
Curaçao	1938	1430	1360	827	159	105	32	16	30	25	29796	31816
Aruba	1987	1284	258	147	31	12	4	6	6	9	14480	12899
Bonaire	49	41	10	3	—	—	—	—	2	—	2325	3241
St. Maarten N.G.	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	700	—
St. Eustatius . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	120	—	358	—
Saba	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	306	474
Totaal	6733		2605		307		58		192		96395	

	Joden		Anglic.		Method.		Pilgr. Hol. Ch.		Ev. Luth.		Andere godsd.		Geen of onbek. G	
	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V
Curaçao	356	379	721	303	757	595	—	—	—	—	833	395	1071	399
Aruba	115	74	1132	446	1306	978	—	—	—	—	295	174	245	45
Bonaire	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	11	3	30	6
St. Maarten N.G.	—	—	—	—	1631	—	1	—	1	—	—	—	—	—
St. Eustatius . . .	—	—	—	—	540	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Saba	—	—	161	267	3	1	5	12	—	—	—	—	—	—
Totaal	928		3030		5811		18		1		1711		1796	

kanten Ds. H. W. Eldermans en Ds. Joh. Mientes), die ontstond in 1825 door een fusie van de Luthersen en de Hervormden. In theoretisch verband staan hiermede de Protestantse kerken van Aruba en Bonaire, die evenwel practisch los staan. Min of meer zelfstandig maar nominaal tot de Verenigde Protestantse Gemeente behorende zijn de kerkgroepen „God is Liefde” van den Heer Bakhuis (Oranjestraat) en de huiskerk van den evangelist Obek Anthony. Het enige verband van deze kleine groepen met de Vereenigde Protestantse Gemeente vormen Doop en Avondmaal, waartoe men naar de Fortkerk gaat.

In feite behoren tot de Vereenigde Protestantsche Gemeente lieden van Hervormde, Remonstrantse, Anglicaanse, Doopsgezinde, Lutherse en Methodisten origine. Eerst de laatste tijd heeft het Methodisten kerkgenootschap de grondslag voor organisatie van een eigen kerk op Curaçao en Aruba gelegd. Voordien kerkte men in de Fortkerk.

Gevolg van deze omstandigheden is een grote verwarring bij de telling. Sommigen, vooral de Europese Nederlanders, die maar tijdelijk op Curaçao zijn, blijven zich aan het Bevolkingsregister opgeven naar hun oorspronkelijke kerkelijke denominatie. An-

deren geven op: Verenigde Protestantse Gemeente. De cijfers lopen dus volkomen dooreen. Uit bijgaande staat kan men het aantal leden van de Verenigde Protestantse Gemeente op Curaçao (de Fortkerk) op 3368 berekenen. De eigen administratie van de Fortkerk geeft evenwel als aantal op 1029, dus nog niet een derde daarvan! Bovendien moet men in aanmerking nemen, dat lang niet zo regelmatig als in Europees Nederland de jongelui op een bepaalde leeftijd hun belijdenis des geloofs doen of „aangenomen worden”. Het aantal doopleden van de Fortkerk, waarvan geen enkele administratie bestaat, maar waarvan er wel velen zich als Verenigde Protestantse Gemeente laten inschrijven op de burgerlijke stand, kan men wel op een vijf tot zes duizend schatten.

Op *Aruba* telt de Verenigde Protestantse Gemeente (Ds. G. E. Alers, kerk te Oranjestad en afdeling te Piedra Plat) naar eigen administratie 580 leden.

Op *Bonaire* (Ds. van Essen, kerk te Kralendijk en diensten te Rincón) telt de Verenigde Protestantse Gemeente 93 leden, waarvan 54 eigenlijke lidmaten. Van de 93 zijn 50 mannen en 43 vrouwen.

Zowel op *Aruba* als op *Bonaire* worden bedoelde kerken gewoon Protestantse kerken genoemd, daar de band met de Verenigde Protestantse Gemeente van Curaçao maar theoretisch is.

Op Curaçao heeft men naast de Fortkerk nog de *Protestantse Gemeente Emmastad*, die ontstond door het grote aantal Protestanten van verschillende richtingen, die bij de olie kwamen werken en voor wie er een eigen kerk moest komen. Het lag voor de hand, dat men toen, om zoveel mogelijk mensen te kunnen bereiken, een Hervormden predikant van orthodoxe opvattingen liet uitkomen, laatstelijk Ds. C. Th. Steenstra. Vermoedelijk laten velen uit deze kring zich als Nederlands Hervormd inschrijven, omdat hun verblijf op Curaçao van zeer tijdelijke aard is. Op *Aruba* heeft men op het terrein van de raffinaderij eveneens een van alle banden los staande eigen niet-confessionele kerk, de *Lago-Kerk*, die op Noordamerikaanse leest is geschoeid, en voor ons Curaçaose overzicht van geen verder belang is.

De Gereformeerde kerk op het eiland Curaçao vormt een unicum, daar zij in 1934 gesticht werd als een „wijk” van de Gereformeerde kerk van 's-Gravenhage-West. Zij is dus volkomen Nederlands gericht. Haar leden zijn Nederlanders uit Europa. Nauw verbonden in één kerkverband, straf georganiseerd als in Europees Nederland, blijft de Gereformeerde groep steeds homogeen te zamen. Men kan aannemen, dat een Gereformeerde zich op het

Bevolkingsregister niet onbepaald als „Protestant” zal opgeven. Toch bestaat er nog een onderscheid tussen de gegevens van kerkelijke en burgerlijke administratie; de totalen zijn 412 (kerkelijke opgave van op 31 December 1942) en 307 (bij de telling der bevolkingskaarten op 1 Juli 1943). Dit verschil lijkt groter dan het in werkelijkheid is, daar er 1) ongeveer 48 afgaan, die feitelijk in Venezuela, Colombia, Suriname en Ecuador wonen als „verstrooide leden” in plaatsen, waar geen gereformeerde kerk gevestigd is, 2) verschillende lidmaten op Curaçao hun kerkelijk domicilie hebben maar burgerlijk niet, zodat ook hun, niet te bepalen, aantal er afgetrokken moet worden, 3) ongeveer 15 „inwonende” leden er bij geteld moeten worden, d.w.z. lidmaten van andere belijdeniskerken (bijv. Ned. Herv.), die zich beter thuis gevoelen in het gereformeerde milieu dan in de Curaçaose protestantse kerken, welke geen van alle belijdeniskerken zijn en dus voor rechtzinnigen moeilijk aanvaardbaar (in de Gereformeerde kerk kunnen zij Doop en Avondmaal ontvangen, hebben zij actief stemrecht, maar blijven niettemin lid van hun oorspronkelijke kerk).

Op deze wijze kan men de cijfers der burgerlijke administratie (307) en die der kerkelijke administratie (364, nl. 412, minus 48, minus de verstrooide lidmaten) wel met elkander in overeenstemming brengen.

Predikant der Gereformeerde kerk van Curaçao op Mundo Nobo is Ds. J. H. W. Kroeze.

De Zevende Dagsadventisten zijn hun werk op Curaçao in 1925 begonnen. Deze kerk valt wat het gebiedsdeel betreft in twee verschillende rechtsgebieden, nl. de Benedenwinden onder Cuba, en de Bovenwinden onder Barbados. De leden der Zevende Dagsadventisten worden onderscheiden in volle en aspirant-leden. Volgens de kerkelijke administratie zijn de aantallen naar de eilanden:

	volle leden	aspirant-leden
Aruba	40	60
Bonaire	30	50
Curaçao	84	100
St. Maarten	30	?
St. Eustatius	84	?
Saba	geen	geen

Dit komt tezamen dus op een vijfhonderd (268 volle en plm. 250 aspirant-leden), een getal, dat nogal verschilt van het cijfer

met het Bevolkingsregister, waar slechts 192 zichzelf als Zevende Dagsadventist opgeven. Voorganger is Leon H. Gardiner, een Noordamerikaan.

De Rooms-katholieke Kerk omvat van oudsher de grote massa van het volk. Van de 119.585 inwoners op ultimo 1942 behoorden 96.395 tot de R.K. Kerk. Volgens de kerkelijke administratie van het Apostolisch Vicariaat bedroeg het aantal op diezelfde datum 84.089, dus 12.000 minder.

Geeft men de cijfers tabellarisch weer, dan komt men tot het volgende resultaat, dat een indruk geeft van de verschillende eilanden, hetgeen van belang geacht kan worden door de plaats die de R.K. Kerk in Curaçao inneemt.

	Inw.	R.K. (burgerl.)	Perce- tage	R.K. (ker- kel. opgave)
Aruba	35.933	27.379	76.1%	21.712
Bonaire	5.725	5.566	97.2%	5.475
Curaçao	73.343	61.612	84 %	55.302
St. Maarten. . . .	2.337	700	29.9%	518
St. Eustatius . . .	1.018	358	35.1%	309
Saba.	1.229	780	63.5%	773
Totaal	119.585	96.395	80.6%	84.089

Hierbij zij aangetekend, dat in de eerste en tweede kolom de cijfers van de telling der bevolkingskaarten op 1 Juli 1943 staan, terwijl de vierde het cijfer van de kerkelijke administratie geeft per 31 December 1942. Hoofd der Missie is Mgr. P. I. Verriet O.P., hij wordt bijgestaan door 51 priesters, en een groot aantal fraters, broeders en zusters.

De Joden hebben op Curaçao twee gemeenten: Mikvé Israel van de Portugees-Israelietische Gemeente en Emanu-El van de Nederlands Hervormde Israelietische Gemeente. Op het Bevolkingsregister telt men beide samen en komt dan voor het gehele gebiedsdeel op 928 Joden of 0.7%. Op het eiland Curaçao heeft men 735 Joden of 1% der bevolking.

Aan het Curaçaos Verslag kan men voorts nog ontleen, dat volgens de eigen synagogale inlichtingen ultimo 1942 Mikvé Israel 379 en Emanu-El 325 leden telde. Voorganger van Mikvé Israel is Rabbijn Izak Jessurun Cardozo. Deze bedient ook de andere Joden.

De Anglicaanse kerk heeft alleen een kerkgebouw op Saba,

maar is blijkens de gegevens van het Bevolkingsregister ook op de Benedenwinden door haar leden vertegenwoordigd. Vermoedelijk zijn dit Bovenwinders, die op de raffinaderijen van Aruba en Curaçao arbeiden. In het gebiedsdeel Curaçao telt men meer Anglicanen (3030) dan Hervormen (2605).

De verdere cijfers spreken voor zichzelf. Slechts zij nog aangekend, dat op Saba, het enige eiland, waar een kerkelijke administratie bestaat, 430 Anglicaanse leden staan ingeschreven tegen slechts 161 bij de burgerlijke stand.

Het aantal Anglicanen breidt zich langzaam uit.

De *Methodisten* vormen een krachtige groep met eigen gebouwen op de Bovenwinden, op Aruba en met een gebouw in voorbereiding op Curaçao, waar reeds een eigen predikant Ds. William J. Barrett, is aangesteld. Er bestaat een opvallend verschil tussen de cijfers van het bevolkingsregister en van de kerkelijke administratie. Wij plaatsen ze vergelijkenderwijs naast elkander.

	Bevolkingsregister	Kerkelijke adm.
Aruba	2.284	193
Bonaire	geen	geen
Curaçao	1.352	?
St. Maarten	1.631	299
St. Eustatius	540	415
Saba	4	?

In totaal geeft dat dus een verschil van 5,811 personen, die zich als Methodist bij de burgerlijke overheid laten inschrijven, terwijl er slechts 907 bij de kerkelijke administratie bekend zijn!

De *Pilgrim's Holiness Church* telt in totaal 18 leden, en heeft op Saba een alleraardigst kerkgebouw met plaats voor een paar honderd! Uit de gegevens in vorenstaande staat kan men concluderen, dat op Saba 3 gezinnen met tezamen 6 kinderen de kerk vormen. De *Pilgrim's Holiness Church*, die over de gehele wereld, practisch echter de Verenigde Staten, slechts een 20.000 leden telt, is in 1896 door afscheiding uit de Free Methodist Church in Californië ontstaan.

Het *Evangelisch Luthers Kerkgenootschap*, dat in 1930 nog 206 leden telde, telde in 1943 nog slechts 1 lid op St. Maarten. Het is ons niet gelukt hierin klaarheid te brengen.

Het *Leger des Heils* beoogt geen leden te werven, maar doet vooral sociaal werk (Zeemanshuis, Jongenskamp e.d.). Volgens de eigen opgave bedroeg het aantal leden in 1943 52 en 4 officieren.

Het Leger des Heils komt alleen op het eiland Curaçao voor, al schijnt het, dat op St. Maarten van het Britse eiland St. Kitts uit wel gewerkt wordt. Een onderzoek, door ons ter plaatse ingesteld leverde echter geen enkel spoor hieromtrent op.

De Pinkstergemeente of Apostolic Faith Church, die alleen op het eiland Aruba gevonden wordt en daar aan de Bernard van der Veen Zeppenfeldtstraat een kerkje heeft, telt een vijftig leden.

Naast deze kerkgenootschappen werken op Curaçao nog twee missiediensten: de *Scandinavian Alliance Mission of North America* met een huiskerk op een bovenverdieping aan de Bredestraat 153, Otrabanda. Zendeling George C. Barville, een Engelsman, werkt hier voor een Zweeds Missie-Genootschap in de Verenigde Staten, dat evenwel geheel op zichzelf staat en met Zweden of Noorwegen dus niet meer te maken heeft.

Deze missie heeft geen uitgesproken richting, is evangelisch en interconfessioneel. Zij werkt niet op bekeringen, doch beperkt zich alleen tot wie bij haar binnenlopen. Er worden vele en vaste diensten gehouden (in het Engels en Papiament). Een ledenlijst bezit men niet.

Daarnaast stond de *Norwegian Seamen's Mission*, in 1939 op de berg Altena door Ds. V.B. Neumann gesticht en na de tweede oorlog opgeheven. Dit werk ging uit van de Lutherse Staatskerk in Noorwegen. Er werd tweemaal per week een dienst gehouden voor Noorse zeelui. De dienst vond plaats in het Noors.

Groei of daling

Rest ons tenslotte na een overzichtelijke bespreking nog te constateren hoe de onderscheidene genootschappen of groepen zich in de loop van ongeveer vijftien jaren procentsgewijze hebben uitgebreid of zijn afgenomen, daar dit een beeld van het innerlijke leven geeft. Het eerste percentage is berekend naar de bewoners van het gehele gebiedsdeel op 31 December 1930, Het tweede geeft hetzelfde naar de telling van de bevolkingskaarten op 1 Juli 1943.

Ver. Prot. Gem.	7.2%	5.6%	Joden	0.8%	0.7%
Ned. Herv. Kerk	1.2%	2.1%	Anglicanen	1.2%	2.5%
Geref. Kerk	0.17%	0.2%	Methodisten	4%	4.8%
Doopsgezinde Gem. . . .	0.04%	0.04%	Evangelisch Luth. . . .	0.26%	?
R.K. Kerk	81.8%	80.6%	Andere godsdiensten . .	1.25%	1.4%
			Geen godsdienst	1.79%	1.5%